

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.322

Ковальчук Т.Г.,кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
*Київський національний університет культури і мистецтв***Загарій В.К.,**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
*Київський національний університет культури і мистецтв***Kovalchuk Tamila,**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Relations,
*Kyiv National University of Culture and Arts***Zaharii Vita,**Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Relations,
Kyiv National University of Culture and Arts

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПОДАЛЬШИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Ковальчук Т.Г., Загарій В.К. Оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в економіку України та їх вплив на подальший економічний розвиток. У статті розкрито сутнісні характеристики прямого іноземного інвестування, виділено особливості надходження іноземних інвестицій в умовах нинішньої економічної та політичної кризи, проаналізовано динаміку та структуру іноземних інвестицій в українську економіку як загалом, так і за галузевим розподілом, проведено оцінку сучасного стану залучення іноземних інвестицій в економіку України, виявлено позитивні та негативні чинники впливу, досліджено роль іноземного капіталу в подальшому економічному розвитку та реалізації інтеграційної стратегії України. Виявлено проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України, здійснено аналіз інвестиційного клімату як основного чинника активізації інвестиційних процесів у країні та окреслено основні напрями підвищення інвестиційної привабливості економіки України й активізації залучення іноземних інвестицій. Обґрунтовано чинники, що мають визначальний вплив на формування пріоритетів іноземного інвестування з погляду забезпечення стратегічних інтересів держави, сформульовано подальші кроки та перспективи залучення й акумулювання таких інвестицій.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, інвестиційні процеси, інвестори.

Ковальчук Т.Г., Загарій В.К. Оценка современного состояния привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины и их влияние на последующее экономическое развитие. В статье раскрыты существенные характеристики прямого иностранного инвестирования, выделены особенности поступления иностранных инвестиций в условиях нынешнего экономического и политического кризиса, проанализирована динамика и структура иностранных инвестиций в украинскую экономику как в целом, так и по отраслевому распределению, проведена оценка современного состояния привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины, выявлены положительные и отрицательные факторы влияния, исследована роль иностранного капитала в дальнейшем экономическом развитии и реализации интеграционной стратегии Украины. Выявлены проблемы привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины, проведен анализ инвестиционного климата в качестве основного фактора активизации инвестиционных процессов в стране, обозначены основные направления повышения инвестиционной привлекательности экономики Украины и активизации привлечения иностранных инвестиций. Обоснованы факторы, имеющие определяющее влияние на формирование приоритетов иностранного инвестирования с точки зрения обеспечения

стратегических интересов государства, сформулированы дальнейшие шаги и перспективы привлечения и аккумулирования таких инвестиций.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат, инвестиционные процессы, инвесторы.

Kovalchuk Tamila, Zaharii Vita. Assessment of current condition of foreign investments attraction in the economy of Ukraine and their impact on future economic development. The article describes the essential characteristics of direct foreign investments, that play an important role in the development of the country's economy and it's a significant macroeconomic indicator in the Ukrainian economy. The attracted funds of foreign investors will enable Ukraine to integrate latest technologies, use advanced foreign experience, develop business, improve the balance of payments, use complex resources, develop export potential and reduce the level of dependence on imports, achieve socio-economic effect, etc. The author highlights the features of foreign investments in the current economic and political crisis, analyzes dynamics and structure of foreign investment in Ukrainian economy as a whole and in terms of sectoral distribution, assesses the current state of attracting foreign investment into the economy of Ukraine, positive and negative factors of influence were identified, the role of foreign capital in the further economic development and implementation of integration was researched. It is revealed that foreign direct investment is an indicator of the level of trust and rating of the country, the indices and international ratings of the investment climate in Ukraine and factors that influenced them are considered. Analyzed the investor countries and highlighted key ones that have a lead role in attracting foreign capital. In article determined main steps taken by the government in the last period in order to improve the investment climate and further directions of work, the expectations of Ukraine on attraction of foreign investments are considered, taking into account dual elections and unstable political situation in the country. Problems of attraction of foreign investments in the economy of Ukraine, the analysis of the investment climate as the main factor of the intensification of investment processes in the country are outlined, and the main directions of increasing the investment attractiveness of the Ukrainian economy and enhancing the attraction of foreign investments are outlined. Factors that have a decisive influence on the formation of foreign investment priorities from the point of view of ensuring the strategic interests of the state are substantiated, and the primary and further steps and perspectives of attraction and accumulation of such investments are formulated.

Key words: foreign investments, investment attractiveness, investment climate, investment process, investors.

Постановка проблеми. Важливу роль у розвитку економіки країни відіграє обсяг залучених іноземних інвестицій, що є вагомим макроекономічним показником в українській економіці. Залучені кошти іноземних інвесторів дають змогу країні впроваджувати новітні технології, використовувати передовий зарубіжний досвід, розвивати бізнес, поліпшувати платіжний баланс, комплексно використовувати ресурси, розвивати експортний потенціал і знижувати рівень залежності від імпорту, досягати соціально-економічного ефекту тощо. Водночас події 2014 року та подальші наслідки, що стосуються російської військової агресії в АР Крим та на сході України, суттєво змінили напрям розвитку економіки країни, що привело до трансформації інвестиційного клімату України та до дестабілізації економічної системи. Тому питання оцінки сучасного стану залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов розвитку бізнес-клімату в Україні залишається одним із найактуальніших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблематиці приділяли увагу чимало вітчизняних та закордонних науковців: В. Антонов, Л. Галан, Т. Гринів, М. Диха і А. Руденко, А. Дунська, Т. Заяць, В. Марцин, В. Мотриченко, К. Паливода, А. Пересада, С. Онікієнко і Ю. Коваленко, Я. Ромусяк, В. Типанов, Н. Ульянова та інші. Автори висвітлюють різноманітні підходи щодо вдосконалення та покращення шляхів залучення іноземного капіталу в економіку країни загалом. Проте, незважаючи на чисельні праці науковців та їх значний внесок у дослідження цієї проблематики, подальшого дослідження потребує комплексний аналіз сучасного стану залучених іноземних інвестицій, оцінка і виявлення наявних проблем та перешкод на сучасному етапі

розвитку з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки, вирішення соціальних проблем суспільства та забезпечення добробуту нації. Зокрема, варто особливу увагу звернути на виявлення негативних чинників впливу на імідж країни, подальше підвищення інвестиційної привабливості України з урахуванням ситуації, що склалася, та на шляхи активізації залучення іноземних інвестицій в Україну.

Метою статті є оцінка сучасного стану залучення іноземних інвестицій в економіку України, аналіз інвестиційного клімату як основного чинника активізації інвестиційних процесів у країні та окреслення основних напрямів підвищення інвестиційної привабливості економіки України й активізації залучення іноземних інвестицій.

Виклад основного матеріалу. Іноземні інвестиції є вагомим чинником зростання економіки країни, показником довіри інвесторів, додатковим джерелом фінансування. Вони пов'язані з політичними, економічними, природними, правовими, культурними та іншими умовами, що визначають інвестиційну привабливість країни.

Україна з 1992 року зазнала суттєвих негативних змін у галузевій структурі, що привело до сировинного характеру економіки. Розвивалася тіньова економіка, дефіцит фінансів, зростало безробіття та знецінювалася національна валюта. Як наслідок – ріст рівня цін на товари і послуги, падіння рівня життя населення, залежність країни від зовнішніх запозичень. Ці чинники сприяли падінню обсягу залучених іноземних інвестицій. В 2014 році економіка України зазнала ще більш глибоких деструктивних змін, що пов'язані з гібридною війною на сході України та окупацією Криму. Це привело до втрати частини території з її

економічними складниками, а також збільшення еміграційних потоків, зростання цін, інфляції, зубожіння населення. Ці та попередні чинники привели Україну до статусу із високим ризиком та негативним інвестиційним іміджем. Підтвердженням цьому є основні показники обсягу залучених іноземних інвестицій в економіку України (рис. 1).

Аналізуючи дані, можна стверджувати, що основним чинником негативного впливу на залучення іноземних інвестицій у 2014 році стала гібридна війна на сході України. Як наслідок, обсяг прямих іноземних інвестицій зменшився майже вдвічі і становив 2451,7 млн. дол. США проти 5462,1 млн. дол. США у 2013 році. В наступні роки прямі іноземні інвестиції мають стабільно низьку тенденцію.

Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій в економіку України станом на 01.01.2019 року становив 32291,9 млн. дол. США, що майже не відрізняється від обсягів 2015 року (32122,5 млн. дол. США). У цей період до основного негативного чинника доєдналися й інші, а саме: політична та економічна нестабільність, недосконале законодавство та податкова система, повністю корумпована та недієва судова система, тіньові стосунки з владою, корупція та бюрократія, низький рівень платоспроможного попиту людей та високий рівень бідності, інфляція, знецінення капіталу, відсутність механізмів захисту прав власності і, як наслідок, розповсюджене рейдерство, відсутність фондів інструментів, що призвело до ненадійного та неефективного розміщення коштів різних фондів, та ін. Ці та інші чинники вказують на слабкість державних інститутів та законодавчої системи.

Прямі іноземні інвестиції є індикатором рівня довіри та рейтингу країни. За даними Всесвітнього Економічного Форуму, за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна у 2017-2018 роках зайняла 81-ше місце із 137 оцінених країн. За індексом легкості ведення бізнесу, що розраховується Світовим Банком, у 2018 році Україна посіла 76-те місце із 190 країн. За індексом інвестиційної довіри Україна взагалі не потрапила у список країн, для яких він розраховується. А в Європі за рівнем сприйняття корупції країною у 2017 році Україна визнана найбільш негативною із

41 країни [1, с. 7]. Міжнародні рейтинги та індекси інвестиційного клімату в Україні підтверджують вище перелічені негативні чинники впливу.

На світовому ринку іноземні інвестиції мають тенденцію до зменшення. Так, 2016 рік характеризується скороченням інвестицій на 2%, до 1,75 трлн. дол. США, у 2017 році глобальні потоки прямих іноземних інвестицій скоротилися на 16% і становили 1,52 трлн. дол. США [2]. Такий спад зумовлений слабкістю світової економіки, нестійким сукупним попитом, слабким зростанням в країнах, що розвиваються, зниженням прибутків ТНК, геополітичними ризиками та регіональною напруженістю. За прогнозами, найбільше інвестицій у 2019 році отримають США, Китай, Індія, що пояснюється різким збільшенням транскордонних злиттів компаній протягом останнього періоду.

В економіку України прямі іноземні інвестиції за останні 5 років надходять у незначній кількості (рис. 2).

Як видно із даних, у 2014 році маємо великий спад, із 5452,1 млн. дол. США до 2451,7 млн. дол. США, однак у наступні два роки ситуація покращується. Прямі іноземні інвестиції у 2015 році зросли на 76,3% до попереднього року і становили 4321,8 млн. дол. США, в 2016 році зберігають сталу тенденцію, піднявшись тільки на 1,9%, та порівняно з 2013 роком – це все-таки спад. Для 2017 року знову характерним є жорстке зниження обсягу прямих іноземних інвестицій на 57% до рівня 2016 року, що в підсумку становило 2511,1 млн. дол. США. 2018 рік приніс невеликий ріст залучених інвестицій, однак від був досить незначним і становив лише 14,3% [3]. Цього обсягу для економіки України замало, тому варто розширювати співпрацю з новими країнами-інвесторами та долучати нові джерела інвестування, такі, наприклад, як суверенні фонди окремих країн.

Аналіз галузевої структури свідчить, що інвестиції спрямовувались в уже розвинені сфери економічної діяльності, основна частина коштів зосереджена у фінансовій та страховій діяльності – 42,3% (1215,1 млн. дол. США), оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів залучили 20,9% (599,4 млн. дол. США) інвестицій, в операції з нерухомим майном вкладено 14,1% (405,3 млн. дол. США), а в промисловість – лише 10,5% (302,1 млн. дол. США) (рис. 3).

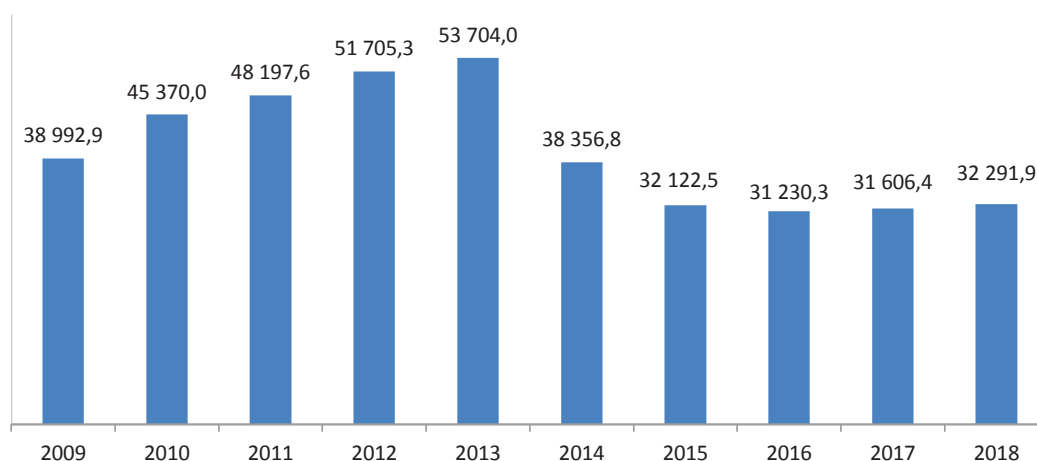

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну за роками (млн. дол. США)

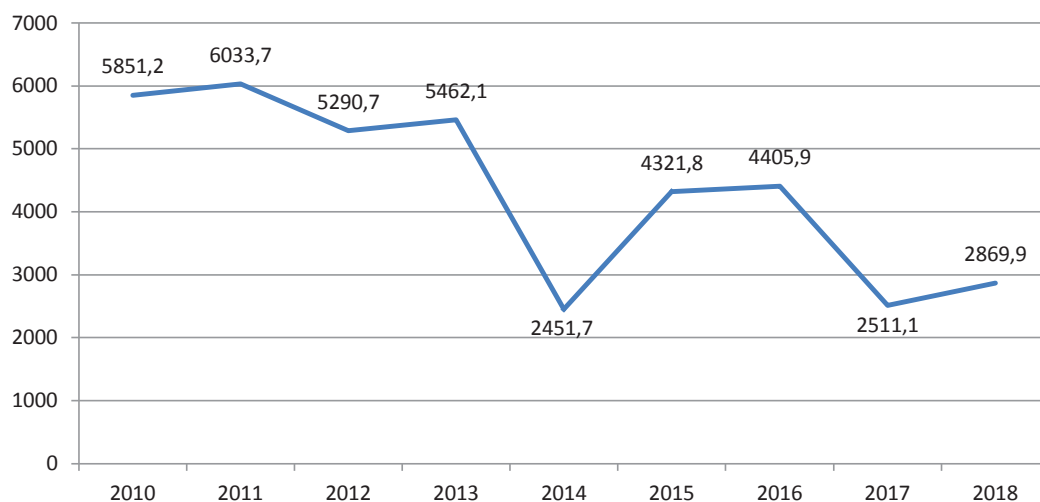

Рис. 2. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну (млн. дол. США)

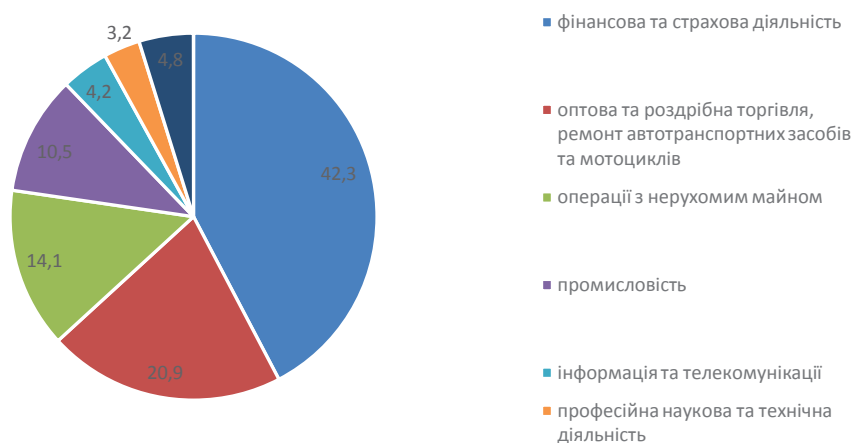

Рис. 3. Розподіл прямих іноземних інвестицій за сферами економічної діяльності

Позитивним чинником для залучення прямих іноземних інвестицій є природно-кліматичні умови України, тому варто його використати, залучивши інвестиції насамперед у такі галузі, як сільське господарство, туризм, машинобудування, будівництво, енергетичний сектор, включаючи добування енергетичних матеріалів. А це свідчить про те, що Україна залишається привабливою для іноземних інвесторів та є досить інтегрованою у світове господарство.

У сімку країн-інвесторів, не яку припадає у 2018 році 84,7% від загального обсягу іноземних інвестицій, входять такі країни, як: Нідерланди – 33,2% (951,5 млн. дол. США), Російська Федерація – 17,3% (495,6 млн. дол. США), Кіпр – 16,6% (477,6 млн. дол. США), Австрія – 7,1% (203,7 млн. дол. США), Франція – 3,9% (110,9 млн. дол. США), Велика Британія – 3,4% (98,7 млн. дол. США), Польща – 3,2% (90,6 млн. дол. США) (рис. 4) [3].

За даними Міністерства фінансів України, більшість прямих іноземних інвестицій в Україну є поверненням українських коштів з офшорів і докапіталізація банків. Однак важливим є те, що майже половина іноземних інвесторів – це нові компанії на українському ринку, що свідчить про цікавість до української економіки.

Для більшого зацікавлення іноземних інвесторів у вкладенні капіталу в економіку України потрібно здійснити низку соціально-економічних реформ, отримати від них позитивні результати, і лише тоді ми матимемо змогу покращити інвестиційний клімат держави. З цією метою уряд уже здійснив низку кроків, а саме: частково створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства, надано рівні умови діяльності іноземних та вітчизняних інвесторів, іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації, скасовано обов'язкову державну реєстрацію іноземних інвестицій, яка створювала невідправдані перешкоди для бізнесу тощо [4]. У 2018 році був прийнятий Закон України про Ратифікацію Угоди щодо заохочення та захисту інвестицій між Україною та Фондом Міжнародного розвитку ОПЕК. У лютому 2019 року набув чинності Закон про валюту й валютні операції, який скасовує нормативні акти, що регулюють валютні питання щодо іноземних інвестицій та розрахунків в іноземній валюті. Для ефективної співпраці в цьому напрямі потрібно забезпечити стабільний економічний розвиток країни, мінімізувати всі види ризиків, відновити довіру, підняти імідж країни на відповідний рівень.

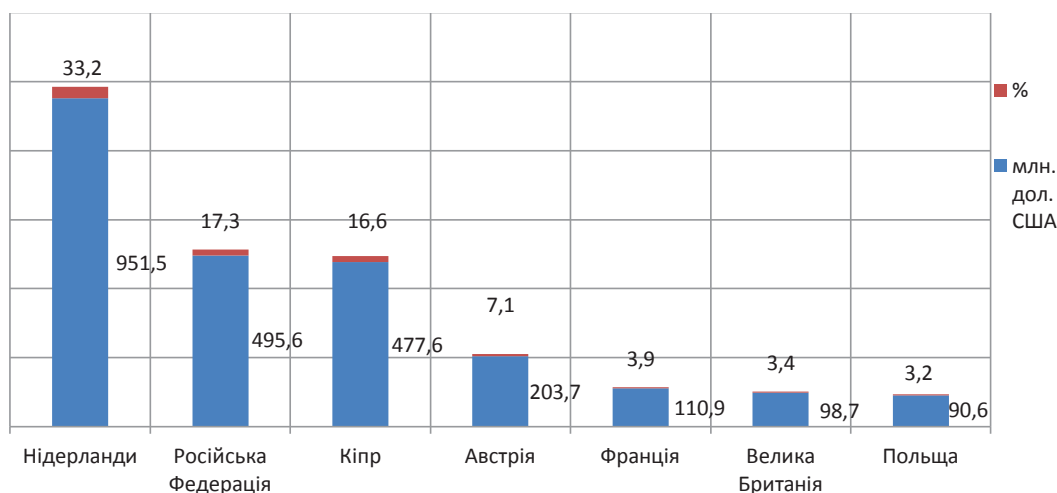

Рис. 4. Надходження прямих іноземних інвестицій в Україну за країнами-інвесторами у 2018 році

Міжнародний фонд Блейзера очікує, що Україна за результатами 2019 року отримає прямих іноземних інвестицій 2–2,5 млрд. дол. США, а це рівень 2018 року.

Світовий досвід свідчить, що лише активне залучення іноземного капіталу дасть змогу провести структурну перебудову економіки, скоротити технологічну відсталість країни та забезпечити конкурентоспроможність продукції на світовому ринку. Прямі іноземні інвестиції будуть сприяти трансферу сучасних ефективних технологій та модернізації економіки, розвитку експортного потенціалу та просуванню українського товаровиробника на міжнародні ринки, покращенню платіжного балансу, посиленню конкуренції між виробниками, активізації процесів інтеграції України в міжнародний бізнес тощо [5].

Іноземні інвестори постійно спостерігають за економікою України, відмічають покращення бізнес-середовища, структурні реформи, привабливість окремих галузей. Водночас оцінюють позикове фінансування, яке залишається ще досить дорогим, низьку модернізацію основних засобів, незадовільний технічний стан портів та доріг, низькі темпи реформ, високу корупцію, низький рівень прозорості в державному, а особливо в приватному секторі тощо.

З огляду на невизначеність через вибори в Україні та глобальну турбулентність у сфері міжнародних торгових та інвестиційних відносин, активність на українському ринку у 1-му півріччі 2019 року буде низькою. Проте у разі продовження урядом послідовної і відповідальної політики 2019 рік стане переломним роком зростання.

А для цього насамперед потрібно розробити Програми, в яких буде визначено стратегію розвитку України, що передбачає підвищення темпів економічного зростання; структурну перебудову економіки України;

впровадження цифрової економіки на основі цифрових та електронних технологій; боротьбу з корупцією.

Наступними завданнями мають стати: розроблення перспективних інвестиційних проектів та створення умов для їх реалізації; пільгове оподаткування прямих іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних галузей; сприятливий митний режим для прямих іноземних інвестицій; гарантії захисту прямих іноземних інвестицій та прав власності інвесторів; мінімізація ризиків (політичних, економічних, правових, екологічних тощо).

Таким чином, залучені іноземні інвестиції не лише будуть корисними іноземному інвестору, а й принесуть додаткову можливість міжнародного співробітництва та будуть мати соціальний ефект для України, що приведе до зростання доходів населення, активізації платоспроможного попиту і, як наслідок, забезпечить позитивні зміни в національній економіці.

Висновки. Отже, макроекономічні показники інвестиційної діяльності України свідчать про те, що в країні залишається досить високий ризик інвестування, інвестиційний клімат є незадовільним. І хоч у країні досить природних ресурсів, кваліфікованої робочої сили, є значний науково-технічний потенціал, наявна інфраструктура, потужна виробнича база, величезний внутрішній ринок збуту продукції та успішна інтеграція у світовий фінансовий і товарний ринки, позитивних зрушень в іноземному інвестуванні не помітно, адже Україна має досить негативний інвестиційний імідж. Тож перед Україною стоїть низка першочергових завдань, серед яких найважливішими є боротьба з корупцією, дерегуляція, податкова і судова реформи, впровадження цифрової економіки та її структурна перебудова, а також вирішення конфлікту на Сході. Вирішення цих питань стане реальним стимулом у залученні іноземних інвестицій в економіку нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Паливода К.В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засоб подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 4-9.
2. Доповідь Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) з питань світових інвестицій «World Investment Report» 2018. URL: <https://unctad.org/en/Pages/Home.aspx> (дата звернення 27.03.2019).
3. Прямі інвестиції в економіці України / Державний комітет статистики України. Київ, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 01.04.2019).

4. Інформація щодо співпраці з інвесторами в рамках реалізації Національних проектів. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами. 2017 URL: <http://www.ukrproject.gov.ua/page/nazva-rozdilu-z-dokumentami> (дата звернення 28.03.2019).

5. Дунська А.Р., Бойко О.В. Прямі іноземні інвестиції як чинник розвитку економіки України. URL: <http://www.ev.fmm.kpi.ua/article/download/80625/76239>. (дата звернення 02.04.2019).